

DE ZWARTE ROODSTAART IN HET OOSTELIJK HAVENGEBIED

WILLEM V.D. WAAL

1. IETS OVER HET GEBIED EN ZIJN BEWONERS

In het Oostelijk-Havengebied van Amsterdam valt de laatste jaren een toename te bespeuren van het aantal waarnemingen en broedgevallen van de Zwarte Roodstaart (*Phoenicurus ochrurus*). Het door mij bedoelde gebied valt in de Sovon-blokken 25-35 en 25-36. Deze havengebieden worden begrensd door het IJ, de spoorlijn Amsterdam-Hilversum, het Amsterdam-Rijnkanaal en het Lozingskanaal. Het door mij omschreven gebied beslaat een oppervlakte van 310 ha. Hiervan neemt het water 176,4 ha in beslag.

In de SOVON Broedvogelatlas wordt de soort beschreven als een vogel die zich langzaam van de hogere delen van ons land in vooral westelijke richting uitbreidt (Teixeira 1979). In *Randstad en Broedvogels* (Vogelwerkgroep Avifauna West Nederland 1981) wordt de Zwarte Roodstaart wel beschreven als een soort die in Amsterdam broedt, maar dan in nieuwbouwwijken in aanbouw, en dat dus slechts tijdelijk. Een broedgeval in het Oostelijk Havengebied meldt het boek niet, echter wel twee broedgevallen westelijk en zuidwestelijk van het hier bedoelde gebied. Waarschijnlijk waren dit zogenaamde springplanken om het havengebied te betrekken als broedgebied.

Overige literatuur die men opslaatvermeldt dat de vogel een typische pionier is, die plotseling als broedvogel verschijnt op bouwvallen, puinhopen, ruïnes en nieuwbouw. Als men het Oostelijk Havengebied bezoekt, treft men alle bovengenoemde voorkeursplaatsen aan. Dit havengebied kenmerkt zich door grote pakhuizen uit het eind der 19e eeuw, geflankeert door nog grotere pakhuizen van veel recentere datum. Verder vindt men er grote loodsen waarin koffie, graan, cacao enz. liggen opgeslagen. Ook tussen deze loodsen treft men zowel zeer oude en bouwvallige, als nieuwe en goed onderhouden gebouwen aan. Verder vindt men er vele schuren, opstallen, keten, kantoortjes enz., al of niet in goede staat. De nog aanwezige hijskranen, hekken en schuttingen kunnen zich ook op Zwarte Roodstaart-bezoek verheugen.

Al deze gebouwen en gebouwtjes worden met elkaar verbonden door vele rails, (met af en toe broedende Kuifleeuweriken!) en enige wegen. Kortom een ideaal Zwarte Roodstaart gebied. Vooral toen het havengebied door de terug lopende economie stiller werd, en de nog florerende bedrijven hun heil elders zochten (Mij. Nederland en KNSM) en/of verhuisden naar het nieuwe Westelijk Havengebied (kolen en ertsoverslag). De verloederingsloeg toe! Gebouwen en loodsen raakten vervallen, en een houtoverslagbedrijf pleegde nieuwbouw, zodat het dikke pret werd voor de Zwarte Roodstaart. Dit blijkt vooral uit het hieronder beschreven aantalsverloop.

Oostelijk havengebied

foto: Willem v.d. Waal

2. TELLINGEN EN AANTALSVERLOOP

Vóór 1979 werd de soort slechts af en toe door mij waargenomen in het Oostelijk Havengebied. Voorjaar 1980 bevond zich één paartje in het gebied en nog een zingende ♂. Later zag ik een ♀ met voedsel slepen en alarmeerde zowel ♀ als ♂ heftig als ik te dicht naar hun zin bij het, door mij vermoedde, nest kwam. Het nest kon ik niet vinden, evenmin als de jongen. Maar het gedrag van de ouders gaf toch wel aanleiding om van een broedgeval te kunnen spreken.

In het voorjaar van 1981 nam het aantal waarnemingen toe, maar ik vermoedde dat het om doortrekkers of zwervers ging. Wel werd er het gehele voorjaar een paartje gezien en gehoord op vrijwel dezelfde plek als in 1980; op en rond het rangeerterrain de Rietlanden. De losse waarnemingen van de z.g. zwervers betroffen allen vrouwtjes.

Na diverse bezoeken aan het gebied kon ik toch nog drie territoria vaststellen. Geteld werden 3 zingende ♂♂, op of vlakbij telkens dezelfde zangposten. In deze territoria werden 3 ♀♀ gezien, die later in het seizoen met voedsel in de bek de vermoedelijke nestplaatsen bezochten. Op grond van deze waarnemingen heb ik aangenomen dat er drie broedgevallen hebben plaatsgevonden.

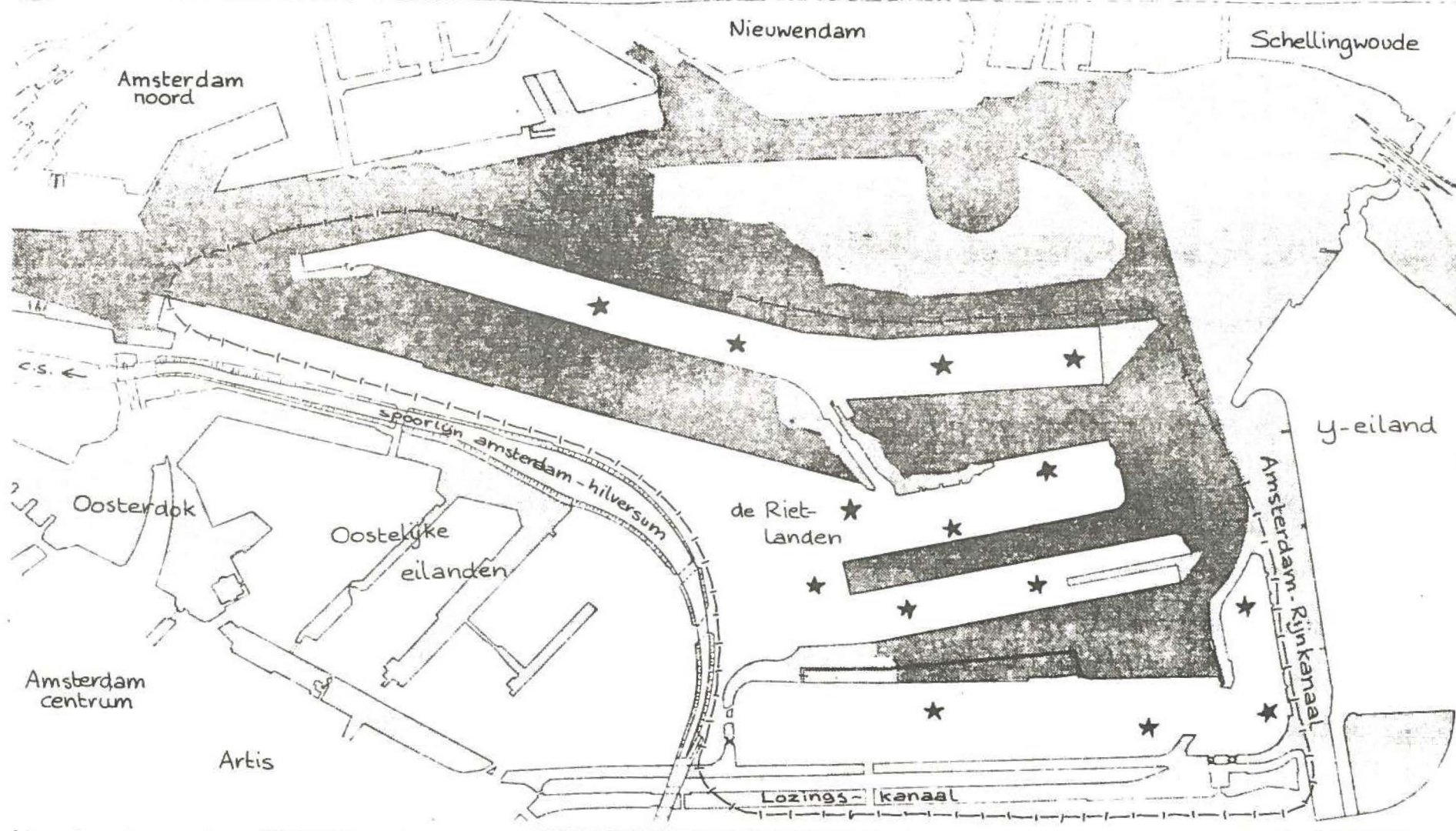

nestplaats zwarte voodstaart

W.v.d.Waal

Eind april 1982 werden er ^{door} mij zes zingende ♂♂ waargenomen, plus twee ♀♀. Een tweede telling in 1982 leverde zelfs tien zingende ♂♂ op en één foeragerende ♂ en drie ♀♀. Om te weten of het doortrekkers of zwervers betrof, besloot ik nog een telling te houden. Dit werd gedaan op de laatste dag van mei 1982. Op die zeer warme tweede Pinksterdag viel er een geringe zangactiviteit te bespeuren. Er werd slechts af en toe gezongen en dan nog alleen als er een ♂ te dicht bij een territoriumgrens kwam. Toch werden er nog acht zingende ♂♂ gehoord en gezien, alsmede drie foeragerende ♂♂ die met insecten in de bek naar hun eventuele nestplaats vlogen. Ook werden drie ♀♀ gezien en gehoord. Dit horen betrof de alarmroep, waarop steevast een ♂ reageerde. Een maal betrof het alarm mij, eenmaal een Ekster en eenmaal een Torenvalk. Uit dit gedrag bleek dat er al jongen moesten zijn. Een ♀ vloog van de door mij vermoede nestplaats met een uitwerpselen pakketje.

Na deze tellingen reken ik het totaal aantal territoria c.q. broedgevallen op elf. Aangezien de zang en de alarmerende ♀♀ niet geheel op dezelfde plaatsen werden gehoord, en soms erg ver uit elkaar lagen kom ik op een schatting voor het gehele Oostelijk Havengebied van elf tot vijftien paar. Deze schatting berust op vergelijking van alle zangposten en/of territoria die op kaarten van het gebied werden ingetekend. Toch wel een hoge dichtheid voor zo'n beperkt gebied!

land : wit / water tot 6 m. diep : licht raster / water dieper dan 6 m. : donker raster
★ zangpost en/of territorium
-|-|-|-|- grens van het onderzochte gebied

LAND-WATER
bestaande toestand

Tabel. Aantalsverloop van de broedparen.

jaar	aantal broedparen
1980	1
1981	3
1982	11-15

3. PROBLEMEN BETREFFENDE HET OOSTELIJK HAVENGEBIED EN DE ZWARTE ROODSTAART.

In de Sovon atlas staat vermeld dat de Zwarte Roodstaart lastig te inventariseren is. In het Oostelijk Havengebied lijkt dit mee te vallen. (Vandaar de vele territoria?) Ik moest oppassen geen dubbeltellingen te verrichten, omdat de zang verdraagt en van grote afstand te horen is. Eenmaal op een andere kadeoever aangekomen moest ik goed luisteren of het een nieuwe zanger was, danwel een die ver over het water zijn lied liet klinken.

Een tweede probleem was het feit dat ^{het} toch wel vrij simpele liedje al snel door Spreeuwen werd opgemerkt en soms knap geïmiteerd werd. Om te weten of het gebied met 11 tot 15 paartjes nu een top bezetting heeft bereikt, of dat het gebied nog meer paartjes kan herbergen, zullen er in de toekomst zeker weer tellingen gehouden moeten worden.

4. DE TOEKOMST EN VRAGEN HIEROMTRENT BETREFFENDE HET OOSTELIJK HAVENGEBIED.

Dit door de Zwarte Roodstaart zo gewaardeerde gebied zal als alles doorgaat in de toekomst grote veranderingen ondergaan. Zo is er bijvoorbeeld een plan om door het gebied een grote autoweg met eventueel een verkeerscircuit, aan te leggen. Dit vooral om de oostelijke eilanden te ontlasten van het vele verkeer, in het bijzonder vrachtverkeer. Ook het nu zo desolate aanzicht van het Oostelijk Havengebied zal veranderen, omdat er plannen zijn om het gebied voor woningbouw te bestemmen. Nu weten we dat Zwarte Roodstaarten ook liefhebbers zijn van nieuwbouw, en zij hiervan zeker zullen profiteren. Maar ook nieuwbouw wordt eens beeindigd, en daarom zullen de Zwarte Roodstaarten hun broedgebied in de toekomst zeker verliezen. Aan de andere kant zullen deze plannen door de stagnerende economie en bezuinigingen voorlopig toekomstmuziek blijven, zodat voorlopig het zo gunstige biotoop behouden zal blijven. Kortom; hoe meer economische malaise, hoe meer Zwarte Roodstaarten in het Oostelijk Havengebied.

De Zwarte Roodstaart zelf werpt ook vragen op, bijvoorbeeld: bestaat de broedpopulatie in het gebied uit dezelfde vogel en/of nazaten van het eerste broedpaar van 1980? Of zijn het vogels die vanuit het zuiden, oosten en westen het gebied bevolkten? Ook kan men zich afvragen of het Oostelijk Havengebied een zogenaamd Flevo-effect zal laten zien door vanuit het gebied de opmars met succes te voltooien en de omgeving van nieuwe broedparen te voorzien. Er valt dus nog veel te ontdekken wat betreft deze vogels. Dus vangers, ringers, wegers, meters en tellers er wacht een schone taak.

Tot besluit dank ik de afdeling Ruimtelijke Ordening van de Gemeente Amsterdam voor informatie over het gebied en het verstrekken van kaarten waardoor het inventariseren gemakkelijker verliep.

Willem v.d. Waal
Laagte Kadijk 11/2
1018 BA Amsterdam.

